

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת הר"ר יעקב אליהו שיבלחט"א

גיליון ח
מסכת חגיגה ב'–י'
ט"ו אלול – כ"ג אלול

מקלקל את הבית, ואינו מתקן.

וענין זה, שהמחשבה שמחשב על המלאכה היא קובעת אם יתחייב או לא, שאם חישב עליה לצורכה, חייב, ואם חישב עליה לעפרה, פטור, הדבר אינו מפורש בתורה בהלכות שבת, אלא שבמלאכת המשכן הסמוכה להלכות שבת נאמר שתהא המלאכה במחשבה, ומכאן סמכו, שאף בהלכות שבת לא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת, כלומר כשחישב שמה שעושה יהא מלאכה, והרי זה כהררים התלויים בשערה.

ב. הלכות חגיגה.

מצוות הבאת שלמי חגיגה אינו מפורשת בכתוב, שהרי לא נאמר בפירוש שיש להביא קרבן חגיגה, אלא "וּחִלְתֶּם אֹתוֹ חֵג לַה'", והיה מקום לומר, שאין הכוונה לקרבן חגיגה, אלא לחגוג ולשמח.

ואין לומר, שעל כרחך כל מקום שנאמר בו לשון חגיגה, הכוונה לקרבן, וכמו שמצינו בכתוב, "וְאִמְרָהּ מִשֶׁה וְאִמְרָהּ אֶל פְּרֵעָה כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת עַמִּי וְחִלְגוּ לִי בַמִּדְבָּר" (שמות ה' א'), ושם לכאורה הכוונה לקרבן, שהרי נאמר, "וְיֹאמְרוּ מִשֶׁה גַם אֲתָה תִתֶּן בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעִשִּׂינוּ לַה' אֱלֹהֵינוּ" (שמות י' כ"ה). והסיבה שאין לומר כן, כי באמת אפשר שגם אין הכוונה לקרבן, שכך אמרו, ה' אמר לנו לחגוג במדבר, ולשחוט בשר לאכול, ולא דיבר בשחיטה לצורך הקרבה.

וכמו כן אין לומר, שעל כרחך, כל מקום שנאמר בו לשון חגיגה, הכוונה לקרבן, וכמו שמצינו בכתוב, "לֹא תִזְבַּח עַל חֶמֶץ דֶּם זֶבְחֵי וְלֹא יִלִּין חֶלֶב חֵגֵי עֵד בְּקָרְךָ" (שמות כ"ג י"ח), ששם לכאורה וודאי הכוונה לקרבן, שהרי נאמר "חֶלֶב חֵגֵי", ולקרבן יש חלב, אבל לחגיגה ולשמחה אין חלב.

והסיבה שאין לומר כן, כי באמת אפשר שגם שם החג האמור בכתוב אינו קרבן, אלא חגיגה ושמחה, וכשאמר הכתוב "חֶלֶב חֵגֵי" אין הכוונה לחלב של קרבן חגיגה אלא לחלב הבא בזמן החגיגה והשמחה. ולימד הכתוב על קרבנות שאתה מקריב ברגל שאסור להלינם חוץ למזבח בעלות השחר.

ואף שכבר למדנו ענין זה מכתובים אחרים. שכן יש מצוות עשה בכל הקרבנות, להעלותם למזבח בלילה קודם הבקר, שנאמר, "צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו" (ויקרא ו' ב'), ואף איסור לא תעשה יש במשהה קרבנו עד הבוקר, שנאמר, "ולא יראה לך שאר בכל גבלד שבעת ימים ולא ילון מן הבשר אשר תזבח לערב ביום הקראשון לבקר" (דברים ט"ז ד'). מכל מקום בא הכתוב ולא ילון חלב חגי עד בקר", ללמד שבקרבנות הרגלים יש איסור לא תעשה נוסף על הלנתם.

אכן האמת היא שכשאמר חגיגה הכוונה לקרבן חגיגה, ולא די בכך שיחגוג וישמח בלא קרבן, ואמרו שהדבר למד בגזרה שווה, שכן נאמר בחגיגה לשון "במדבר", "וּחִלְגוּ לִי בַמִּדְבָּר", וכן נאמר, "הַזִּבְחִים וּמִנְחָה הַגִּשְׁתֶּם לִי בַמִּדְבָּר אֲרֻבָּעִים שָׁנָה בֵּית יִשְׂרָאֵל" (עמוס ה' כ"ה), וכשם ששם הכתוב מדבר בקרבנות, אף לענין חגיגה הכוונה לקרבן. אלא שאין זו גזרה שווה גמורה, כי דברי תורה אינם למדים בגזרה שווה מדברי קבלה [=נביאים]. ואם כן, אין הדבר מפורש שיש להביא קרבן חגיגה, ורק רמז יש לכך במקרא, והרי זה הררים התלויים בשערה.

ורבא אמר, שיש לדחות דברים אלו, כי אפשר שבא הכתוב ללמד דבר אחר, והוא, שדי בכך שיגמור הדבר בלבו כדי שיתחייב, ואין צריך להוציאו בשפתיו, ושלא כדברי שמואל, שאמר, גמר בלבו [שבועה או נדר או הקדש], צריך שיוציא בשפתיו.

ה. ולדעת חנניה בן אחי רבי יהושע, יש להתרת נדרים סמך מהמקרא, שנאמר, "נִשְׁפָּעְתִּי וְאֶקְיָמָהּ לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטֵי צְדָקָה" (תהלים קי"ט ק"ו) כלומר לא די במה שנשבע אלא שגם רוצה לקיים שבועתו אבל אם מתחרט מתירים לו.

ורבא אמר, שיש לדחות דברים אלו, כי אפשר שבא הכתוב ללמד דבר אחר הוא מה שאמר רב גידל אמר רב, מנין שנשבעים לקיים את המצווה, כלומר מנין שמצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצווה, כדי שימחר ויזדרז לקיימה, שנאמר "נִשְׁפָּעְתִּי וְאֶקְיָמָהּ לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטֵי צְדָקָה".

עד כאן דברי התנאים שהובאו בברייתא, וקושיות שהקשה עליהם רבא. ולהלן יבואו דברי רב יהודה אמר שמואל.

ו. אמר רב יהודה אמר שמואל, אם הייתי שם עם החכמים המביאים סמך מהמקרא להתרת נדרים, הייתי אומר להם, שלי עדיף משלכם, והוא הכתוב "איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה" (במדבר י' ג'), שמשמעו, הוא אינו מוחל, אבל אחרים מוחלים לו.

ואמר רבא, שדברי שמואל אלו אין להם פירכא, כלומר אין להקשות עליהם, [שלא כדברי החכמים הנזכרים לעיל, שיש להקשות עליהם כפי שנתבאר]. והוסיף רבא או רב נחמן בר יצחק על כך ואמר, שזהו שאומרים האנשים, טבא חדא פלפלתא חריפתא, ממלי צנא דקרי = טוב גרעין אחד של פלפל חריף, ממלא הסל דלעת], שדברי שמואל נכוחים מדברי כל התנאים הנ"ל.

הררים התלויים בשערה

יש הלכות בתורה שהן כהררים התלויים בשערה, כלומר, שלא נכתב בהן בתורה שבכתב אלא מעט, ועל אותו מעט מקרא, נתלו הלכות מרובות.

א. הלכות שבת.

עיקר מצוות שבת נכתבה בתורה במקומות הרבה, אבל יש הלכות מסוימות במצוות שבת, שאין להן אלא רמז מועט, והרי הן כהררים התלויים בשערה.

ואחת מהן, היא מה שאמר רבי אבא בענין חופר גומה בבית, ואין צריך אלא לעפרה, שהוא פטור. שכן, החופר גומה בקרקע הבית, אם הוא צריך לה, כגון שרוצה שיהיה לו מקום להניח בו חפצים, הרי זה חייב משום בונה. אבל כשאינו צריך את הגומה עצמה, אלא את העפר שמוציא ממנה, [כגון שצריך אותו לכסות בו צואה], אינו חייב על חפירת הגומה משום בונה אף על פי שהגומה נראית ממש כגומה הנחפרת לצורך עצמה. ודין אינו רק כרבי שמעון, הפטור על כל מלאכה שאינו צריך לגופה, אלא אף כרבי יהודה, המחייב על מלאכה שאינו צריך לה, כי גם רבי יהודה אינו מחייב אלא כשהמלאכה שעשה מלאכה מועילה היא, [אלא שהוא אינו צריך לה], אבל כשהמלאכה שעשה אינה אלא קלקול, מודה הוא שאינו חייב עליה, והחופר גומה בבית, ואינו צריך לה,